CYNNWYS

Cyflwyniad (i)-(iv)

Ail-lunio Cyllidebau Arian Cyfyngedig (v)

Crynodeb o'r Gyllideb (vi)

Gwybodaeth Treth y Cyngor (vii)

Disgrifiad o Godau a Phenawdau (viii)-(xi)

Cyllidebau Manwl

Amgylchedd a Thechnegol 1

Cynllunio a Rheoleiddio 2

Gofal Cymdeithasol 3

Addysg ac Ymyrraeth Gynnar 4

Tai a'r Economi 5

Cyfrif Refeniw Tai 6

Cyllid a TGCh 7

Llywodraethu a Chwsmeriaid 8

Trwsio a Chynnal 9

Prif Weithredwr 10

Corfforaethol a Chanolog 11

Rheoli Risgiau Allweddol 12

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL WRECSAM

CYLLIDEB 2021/22

Adroddiad
Prif Swyddog Cyllid a TGCh

Cefndir

1. Mae'r broses o gynllunio cyllideb yr awdurdod lleol yn Wrecsam, fel ymhobman arall, yn gofyn am edrych yn fuan ar ragolygon cyllidol y Cyngor yn seiliedig ar ddangosyddion economaidd cenedlaethol a chyfansymiau cynllunio'r llywodraeth ar gyfer gwariant awdurdodau lleol.

2. Mewn gweithdy cyllideb i'r holl Aelodau ar 29 Ebrill 2019 rhoddwyd gwybod i'r Aelodau am ddiffyg posibl o £12 miliwn dros y ddwy flynedd nesaf, gydag £8.2 miliwn ohono yn berthnasol i flwyddyn ariannol 2021/22.

3. Mae cynlluniau ariannol tymor canolig y Cyngor wedi'u datblygu yn defnyddio'r paramedrau canlynol:

   - Gostyngiad tybiedig mewn cyllid grant o 2.3% yn 2021/22 ac yna 2% ar gyfer 2022/23 a 2023/234

   - Rhagdybiaethau chwyddiant amcangyfrifedig:

     - dyfarniadau cyflog cyfartalog athrawon o 2.75% ar gyfer pum mis yn unig yn 2021/2021, 2.5% ar gyfer 2022/23 a 2023/24.
     - dyfarniadau cyflog cyfartalog staff nad ydynt yn athrawon o 2.5% i'r rheiny sy'n ennill £24 mil a llai yn 2021/22, 2.5% i bob aelod o staff yn 2022/23 a 2023/24.
     - cynnydd prisiau cyffredinol o 0% ar gyfer 2021/22, 2% ar gyfer 2022/23 a 2023/24.

   - Ymrwymiadau hysbys na ellir eu hosgoi

   - Amcangyfrifon cychwynnol o gynnydd o 5% yn nhreth y cyngor ar gyfer 2022/23 a 2023/24

4. Bydd y cynllun ariannol tymor canolig yn cael ei adolygu o bryd i'w gilydd.

Adolygiad o'r Flwyddyn Gyfredol 2020/21

5. Mae'r gyllideb ar gyfer y flwyddyn o ran arian parod yn gyfyngedig i £250,244,871.

6. Cafodd y gyllideb ei monitro a'i rheoli'n ofalus yn ystod y flwyddyn yn unol â'r gweithdrefnau a gymeradwywyd gan y Cyngor. Mae effaith pandemig y Coronafeirws wedi bod yn un sylweddol ac yn fuan ar ddechrau'r flwyddyn ariannol gwelwyd nifer o bwysau ar wasanaethau, yn enwedig ar Wasanaeth Gofal Cymdeithasol Plant. Cytunwyd ar ddechrau'r haf y bydd swyddogion yn gweithredu i reoli gwariant a phennwyd targedau arbedion ar 5% o gyllidebau arian parod yr adrannau.

7. Bydd yr holl gyllidebau yn parhau i gael eu harchwilio'n ofalus yn unol â'r gweithdrefnau y cytunwyd arnynt a rhoddir adroddiad yr y sefyllfa ariannol derfynol ym mis Mai 2021. Yn unol â rheolau cyllidebu arian parod cyfyngedig, mae'n bosibl cario unrhyw orwario neu danwario drosodd i 2021/22.

Setliad Refeniw Llywodraeth Cymru

8. Mae'r dyraniad grant i awdurdodau unigol yn dibynnu ar y fformiwla asesu gwariant safonol. Ar gyfer 2021/22 nid oedd unrhyw newid sylweddol i'r fformiwla ac eithrio defnyddio amcanestyniadau poblogaeth 2018.

9. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru fanylion y setliad refeniw dros dro ar gyfer awdurdodau lleol ar 22 Rhagfyr 2020. Rhoddodd y setliad awdurdodau lleol yng Nghymru gynnydd grant o 3.8% ar gyfartaledd (ar ôl ystyried trosglwyddiadau grantiau) a chyfran Wrecsam o'r cynnydd oedd 2.3%. Nid oedd darpariaeth terfyn isaf. Bydd y setliad terfynol yn cael ei gyhoeddi ar 2 Mawrth 2021.

10. Roedd asesiad o wariant safonol y Cyngor, sef yr asesiad tybiannol at ddibenion dosbarthu grant o angen y Cyngor i wario ar ei wasanaethau, yn dod i gyfanswm o £265,412,679.

Cyllideb 2021/22

11. Mae'r gyllideb ar gyfer y flwyddyn nesaf, fel y'i gwelir yn Atodiad 1, wedi'i llunio yn unol â'r fframwaith a gytunwyd gan y Cyngor. Mae'r gyllideb yn y flwyddyn bresennol (h.y. y gyllideb arian parod cyfyngedig a ddiwygiwyd ar gyfer trosglwyddo grantiau i'r Grant Cynnal Refeniw) wedi'i haddasu ar gyfer cost chwyddiant, ymrwymiadau na ellir eu hosgoi ac arbedion.

12. Amcangyfrifir y bydd cyfanswm y gwariant refeniw net yn £259,491,634.

13. Mae'n un o ofynion Deddf Llywodraeth Leol 2003 fy mod yn adrodd i aelodau ar gadernid yr amcangyfrifon a wnaed at ddiben cyfrifo'r gofyniad cyllideb net. Dylwn felly dynnu eich sylw at nifer o feysydd risg allweddol yr wyf wedi'u nodi yn y gyllideb a sut y gellir eu rheoli. Amlinellir y rhain yn Atodiad 2. Bydd materion sy'n ymwneud â'r risgiau allweddol hyn yn cael eu hadrodd i'r aelodau yn ystod y flwyddyn sydd i ddod yn ôl yr angen fel rhan o'r gweithdrefnau monitro a rheoli'r gyllideb

Cronfeydd wrth gefn a Balansau

14. Mae awdurdod lleol yn gofyn am lefel ddarbodus o falansau i gynnal llif arian parod digonol, yn enwedig yn ystod rhan gyntaf y flwyddyn ariannol cyn derbyn incwm treth y cyngor, ac i gwrdd â gwariant annisgwyl.

15. Nid oes cyfraniadau cynlluniedig i falansau ar gyfer 2021/22. Fodd bynnag, os daw cyllid ychwanegol ar gael i'r Cyngor yn dilyn cyhoeddi Setliad Refeniw terfynol y Llywodraeth Leol, yna fe'ch cynghoraf i'w ddefnyddio i gynyddu balansau Cronfa'r Cyngor.

16. Mae yna ansicrwydd o hyd ynghylch effaith costau cyflogau a chostau chwyddiant eraill a'r lleihad mewn grantiau penodol (h.y. Cyllid Caledi Covid) ar gyllideb y Cyngor.

17. Mae dadansoddiad brif gronfeydd wrth gefn wedi'u clustnodi a balansau amcangyfrifedig y Cyngor ar gyfer y flwyddyn i ddod fel a ganlyn:

	Gwir Falans ar 1 Ebrill 2020 £mil	**Amcangyfrifo'r Balans ar 1 Ebrill 2021 £mil**	**Amcangyfrifo Symudiadau canol blwyddyn 2021/22 £mil**	**Amcangyfrifo'r Balans ar 31 Mawrth 2022 £mil**
Balans Cronfa'r Cyngor	7,027	5,027	0	5,027
Balansau Ysgolion	2,113	1,019	0	1,019
Cronfeydd wrth Gefn Gwasanaethau	837	646	14	660
Cronfeydd Wrth Gefn eraill wedi'u Clustnodi	16,228	12,484	(2,604)	9,880
Balansau a Chronfeydd Wrth Gefn	**26,205**	**19,176**	**(2,590)**	**16,586**

18. Mae'r balansau amcangyfrifedig ar 1 Ebrill 2021 yn y tabl uchod yn seiliedig ar yr amcangyfrifon gorau sydd ar gael ar adeg ysgrifennu'r adroddiad ei ysgrifennu. Bydd y sefyllfa yr adroddwyd yn newid yn dilyn cau cyfrifon 2020/21 a bydd yn cael ei hadrodd i'r aelodau ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol.

19. Yn unol â Strategaeth Cronfeydd Wrth Gefn y Cyngor, bydd cronfeydd wrth gefn eraill a glustnodwyd yn cael eu hadolygu er mwyn sicrhau eu bod yn parhau i'w cynnal yn unol â'r cynllun y cytunwyd arno neu ei ddychwelyd i falans Cronfa'r Cyngor ar gyfer dyraniad mwy priodol.

Incwm

Cyllid Grant Llywodraeth Cymru

20. **Grant Cynnal Refeniw** – Mae cyfran y Fwrdeistref Sirol o'r Grant Cynnal Refeniw terfynol wedi'i gosod ar £144,541,335.

21. **Cyfraddau busnes** – Mae puntdal cyfraddau busnes ar gyfer 2021/22 wedi'i osod ar 53.5c mewn £. Cyfran y Fwrdeistref Sirol o incwm ardrethi annomestig cenedlaethol yn 2021/22 yw £44,314,842.

22. At ei gilydd, bydd y Cyngor yn derbyn £188,856,177 mewn grantiau cyffredinol gan Lywodraeth Cymru.

Treth y Cyngor

23. Ar ôl ystyried y grantiau cyffredinol a chyfraniad o falansau, bydd y balans net ar gyfer cyfanswm y gwariant o £70,635,457 yn cael ei ariannu gan dalwyr treth y cyngor.

24. Bwriedir codi fel traul arbennig ran o'r gost o oleuo llwybrau troed mewn pedair ardal yn y dref (£4.82 ar fand D), yng nghymuned Llangollen Wledig (£16.11 ar fand D), cymuned y Waun (£10.68 ar fand D) a Glyntraean (£12.62 ar fand D).

25. Ar ôl addasu ar gyfer treuliau arbennig o £116,384, y balans sydd i'w gael fel treuliau cyffredinol gan dalwyr treth y cyngor yw £70,519,073.

26. Cyfrifiad sylfaen treth y cyngor ar gyfer 2020/21 yw 53,553 eiddo sy'n cyfateb i fand D ar ôl caniatáu am:

    - Gostyngiadau band ar gyfer yr anabl
    - Eiddo eithriedig
    - Gostyngiadau deiliad unigol
    - Gostyngiadau dwbl ar eiddo gwag
    - Premiwm ar eiddo a ddosberthir fel eiddo gwag hirdymor neu ail gartref.
    - Ffactorau i adlewyrchu'r tâl cymharol ar wahanol fandiau
    - Cyfradd casglu amcangyfrifedig
    - Cyfraniadau yn lle treth y cyngor gan y Weinyddiaeth Amddiffyn

    Mae'r sylfaen dreth gyffredinol yn seiliedig ar yr un cyfrifiadau ar gyfer pob un o'r 34 ardal gymunedol ac mae'r ardaloedd sydd "gyfwerth â band D" wedi'u nodi yn Atodiad 3.

27. Bydd rhannu balans y gwariant net (£70,519,073) â'r sylfaen dreth o 53,553 yn rhoi £1,316.81 i'w dalu gan aelwyd sy'n talu'n llawn a'u cartref wedi'i brisio dan Fand D. Ar gyfer eiddo band A mae'r gost yn 6 rhan o 9 o'r ffigwr hyd at eiddo band I gyda'r gost yn 21/9 o ffigur band D. Mewn llawer o achosion bydd y ffigurau hyn yn cael eu haddasu ar gyfer disgownt yr anabl a gostyngiadau eraill a hefyd budd-dal treth y cyngor.

28. Mae Atodiad 3 yn nodi'r gyfradd treth y cyngor ar gyfer trethdalwyr Band D yn ardal pob cyngor cymuned ac yn dangos, pan gaiff praesept comisiynydd yr heddlu ei gynnwys, mai cyfanswm treth y cyngor band D ar gyfartaledd ar gyfer 2021/22 yw £1,676.41.

Casgliad

29. Mae cynnydd bach yn setliad ariannol 2021/22 wedi caniatáu i'r Cyngor flaenoriaethu ysgolion a'r bobl fwyaf diamddiffyn.

30. Mae Deddf Llywodraeth Leol 2003 yn gofyn i'r Cyngor fonitro ei gyllideb ac i gymryd camau priodol. Bydd yn ofynnol felly monitro a rheoli'r gyllideb yn agos dros y flwyddyn a bydd angen adolygu'r sefyllfa ariannol yn barhaus.

31. Yn olaf, hoffwn ddangos fy ngwerthfawrogiad i'r holl Aelodau a Swyddogion am eu cymorth, cydweithrediad a'u gwaith caled i helpu i baratoi'r gyllideb hon.

M S OWEN
PRIF SWYDDOG CYLLID A TGCH

AIL-LUNIO CYLLIDEBAU ARIAN CYFYNGEDIG

1. Mae'r cyllidebau arian cyfyngedig ar dudalen (vi) wedi cael eu hail-lunio i adlewyrchu cyfanswm cost gwasanaeth i gynnwys costau cynnal.

2. Mae costau cynnal adrannol wedi cael eu dyrannu'n llawn i'r gwasanaethau maent yn eu cefnogi; mae hyn yn cynnwys elfen sydd wedi ei adleoli i Wariant Corfforaethol a Chanolog. Adlewyrchir hyn yng ngholofn K ar dudalen (vi) ac o fewn tudalennau'r gyllideb.

3. Gellir nodi o'r dudalen grynodeb (vi) a thudalennau unigol y gyllideb fod y Prif Weithredwr, Cyllid a TGCh, Llywodraethu a Chwsmeriaid, a Trwsio a Chynnal i gyd wedi dyrannu eu Cyllidebau Arian Cyfyngedig i'r gwasanaethau eraill; mae'r ail-ddyraniad costau yn seiliedig ar fatricsau sydd wedi eu dynodi'n briodol.

4. Fel rhan o'r Cod, mae'r costau canolog wedi cael eu hadrefnu i:

    - Craidd Corfforaethol a Democrataidd (gan gynnwys Cynrychiolaeth Ddemocrataidd a Rheolaeth Gorfforaethol)
    - Costau Heb eu Dosbarthu (gan gynnwys Costau Gwasanaeth Blaenorol a chostau'n gysylltiedig â threfniant rhannu cyfleusterau TG heb ei ddefnyddio)
    - Gwasanaethau Canolog i'r Cyhoedd (gan gynnwys costau casglu Treth y Cyngor, Cofrestru Etholiadol ac ati)
    - Incwm a Gwariant Gweithredol Eraill (gan gynnwys ardollau gan gyrff eraill ac ariannu cyfalaf).

5. Er bod y rhain yn addasiadau sylweddol at ddibenion cyfrifo, mae grym gwario gwaelodol y gwasanaeth yn parhau i fod yn union yr un fath ag y cymeradwywyd gan y Cyngor.

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL WRECSAM

GWYBODAETH AM DRETH Y CYNGOR 2021-22

Sylfaen y Dreth	Community	Costau Cyffredinol CBSW	Costau Arbennig CBSW	Praesept Heddlu G Cymru	Praeseptau Cymunedol	CYFANSWM
497	Abenbury	1,316.81		305.55	25.11	1,647.47
5,722	Acton	1,316.81	4.82	305.55	29.54	1,656.72
592	Bangor Isycoed	1,316.81		305.55	32.81	1,655.17
640	Bronington	1,316.81		305.55	29.69	1,652.05
2,824	Broughton	1,316.81		305.55	54.46	1,676.82
1,960	Brymbo	1,316.81		305.55	51.22	1,673.58
3,834	Caia Park	1,316.81	4.82	305.55	60.00	1,687.18
2,249	Cefn	1,316.81		305.55	68.47	1,690.83
160	Ceiriog Ucha	1,316.81		305.55	25.00	1,647.36
1,652	Chirk	1,316.81	10.68	305.55	72.73	1,705.77
1,713	Coedpoeth	1,316.81		305.55	111.79	1,734.15
218	Erbistock	1,316.81		305.55	6.88	1,629.24
1,414	Esclusham	1,316.81		305.55	71.59	1,693.95
378	Glyntraian	1,316.81	12.62	305.55	42.06	1,677.04
2,662	Gresford	1,316.81		305.55	34.56	1,656.92
3,935	Gwersyllt	1,316.81		305.55	56.28	1,678.64
372	Hanmer	1,316.81		305.55	36.33	1,658.69
831	Holt	1,316.81		305.55	38.24	1,660.60
226	Isycoed	1,316.81		305.55	55.75	1,678.11
863	Llangollen Rural	1,316.81	16.11	305.55	66.04	1,704.51
477	Llansantffraid Glyn Ceiriog	1,316.81		305.55	64.36	1,686.72
1,822	Llay	1,316.81		305.55	41.57	1,663.93
708	Maelor South	1,316.81		305.55	25.71	1,648.07
582	Marchwiel	1,316.81		305.55	56.00	1,678.36
697	Minera	1,316.81		305.55	49.30	1,671.66
4,252	Offa	1,316.81	4.82	305.55	44.21	1,671.39
691	Overton	1,316.81		305.55	97.84	1,720.20
1,122	Pen-y-cae	1,316.81		305.55	63.56	1,685.92
2,809	Rhosddu	1,316.81	4.82	305.55	35.60	1,662.78
3,255	Rhosllannerchrugog	1,316.81		305.55	83.19	1,705.55
1,797	Rossett	1,316.81		305.55	36.34	1,658.70
1,803	Ruabon	1,316.81		305.55	47.14	1,669.50
303	Sesswick	1,316.81		305.55	18.15	1,640.51
493	Willington / Worthenbury	1,316.81		305.55	25.15	1,647.51
53,553	**Cyfanswm / Cyfartaledd**	**1,316.81**	**2.17**	**305.55**	**51.88**	**1,676.41**

SYLWER:Sylfaen y Dreth = Yn gyfwerth â Band "D" ar gyfer unigolyn sy'n talu'r gyfradd lawn o Dreth y Cyngor

Disgrifiad o'r Codau a'r Penawdau a Ddefnyddiwyd yn Llyfr y Gyllideb

Disgrifiad	Yn Cynnwys
Costau Cyflogeion	
Cyfanswm Cyflogau	Rheolwyr a Gweinyddu Athrawon, Gofalwyr, Glanhawyr ac ati Cyflog Crynswth, Goramser Cyfraniad y Cyflogwr Yswiriant Gwladol a Phensiwn
Costau Eraill Cyflogeion	Costau Hyfforddiant, Treuliau Cyfraniadau, Hysbysebu Niwed ac ati
Costau Eiddo	
Trwsio a Chynnal	Trwsio a Chynnal Adeiladau Cynnal Tiroedd
Trwsio Tai	Paentio ac ati
Costau Ynni	Trydan, Nwy, Olew, Tanwydd ac ati
Rhent a Threthi	Rhent, Trethi Annomestig a Threth y Cyngor
Gwasanaethau Dŵr	Trethi Dŵr, Carthffosiaeth ac ati
Gosodion a Ffitiadau	Prynu, Rhentu a Phrydlesu
Gwariant Gweithredol	Costau Eiddo - Diogelwch Cyffredinol ac ati
Gwariant ar Lanhau	Glanhau Adeiladau a Ffenestri Contractwyr Glanhau Cyflenwadau - Cemigion ac ati Symud Gwastraff, Llogi Sgipiau Rheoli Plâu
Costau Cludiant	
Costau Uniongyrchol Cerbydau	Costau Prynu neu Brydlesu Cerbydau / Cyfarpar Trwsio a Chynnal Cerbydau / Cyfarpar Llogi ar Gontract Profion MOT, Trwyddedau, Rhannau Costau Cynnal - Petrol, Olew ac ati
Codi am Gludiant	Codi am Gerbydau / Cyfarpar
Llogi a Phrydlesi Gweithredol	Costau Llogi / Prydlesu Taliadau-dros-ben
Lwfansau Car	Costau Defnyddiwr Achlysurol
Yswiriant Cludiant	Yswiriant Cludiant ac Thâl Cychwynnol Yswiriant

Disgrifiad o'r Codau a'r Penawdau a Ddefnyddiwyd yn Llyfr y Gyllideb

Cyflenwadau a Gwasanaethau

Offer a Deunyddiau	Prynu a Phrydlesu Offer Trwsio a Chynnal Offer Deunyddiau Cyffredinol gan gynnwys Cyflenwadau Cymorth Addurniadau Blodeuol ac Eitemau Eraill Arbenigol yn dibynnu ar y gwasanaeth
Gwariant Arlwyo	Cyflenwadau Arlwyo, Gwasanaethau a Bwydydd Cyffredinol Cyflenwadau Bar Cyflenwadau Gwerthu
Treuliau Dillad / Golchi Dillad	Dillad Amddiffynnol a Lifreion Golchi Dillad
Treuliau Swyddfa	Argraffu Llungopïo Papurach - Cyffredinol ac Arbenigol Llyfrau, Cyfnodolion, Cyhoeddiadau Cyffredinol ac ati Microffilm / Microfiche
Ffïoedd a Gwasanaethau Proffesiynol	Ffïoedd Ymgynghoriaeth Ffïoedd Cyfreithiol Ffïoedd Trwyddedau Ffïoedd Proffesiynol Eraill Ffïoedd Arholiadau / Cyrsiau Ffïoedd Llogi Cyffredinol
Cyfathrebu a Chyfrifiadura	Costau Postio Costau Ffôn - Canolog, Symudol, Galwr ac ati Prynu / Cynnal / Codi am Gyfrifiaduron Costau Meddalwedd / Caledwedd Papurach / Nwyddau Traul Cyfrifiadurol Costau Teledu Cylch Cyfyng
Treuliau a Chynhaliaeth	Cynhaliaeth Gyffredinol Treuliau Teithio Codi am Gardiau Credyd Ffïoedd Gwarchod Plant
Grantiau a Thanysgrifiadau	Grantiau a Thanysgrifiadau
Darpariaethau Ariannol	Darpariaethau - Dyledion Drwg, Colledion ac ati
Amrywiol	Costau Yswiriant Costau Hysbysebu / Marchnata Costau Lletygarwch Codiannau Banc, Ffïoedd Archwilio a Chasglu Arian

Disgrifiad o'r Codau a'r Penawdau a Ddefnyddiwyd yn Llyfr y Gyllideb

Taliadau Trydydd Parti	
Costau Awdurdodau Eraill	Awdurdodau Eraill, Cynghorau Cymuned Cytundebau ar y Cyd
Costau Iechyd	Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr
Cyrff a Mudiadau Gwirfoddol	Taliadau dan Gytundebau Lefel Gwasanaethau
Contractwyr Preifat	Taliadau dan Gontractau
Asiantaethau Eraill	Asiantaethau Staff Asiantaethau Eraill Ffïoedd Peirianwyr
Taliadau Trosglwyddo	
Lwfansau Rhent	Taliadau Budd-dal ac Ysgoloriaethau
Budd-dal Treth y Cyngor	Lwfansau Rhent Budd-dal Tai
Gwasanaethau Cymorth	
Gwasanaethau Cymorth Canolog	Codi am Wasanaethau Cyllid / ICT Codi am Adnoddau Dynol Codi am Wasanaethau Cyfreithiol Codi am Ddylunio Eiddo Codi am Swyddfeydd Cyhoeddus Codi am Hyfforddi Canolog a Chyfieithu Codi am Ddiogelwch Cyffredinol, Yswiriant Codi am Waith Trwsio a Chynnal
Gwasanaethau Cymorth Adrannol	Codi am Weinyddu Adrannol
Codi y Tu Allan i'r Gronfa Gyffredinol Al	Codi o'r Gronfa Gyffredinol Allanol
Cyllid Cyfalaf	
Taliad Cyllid Cyfalaf	Dibrisiant, Amhariad
Taliadau Dyledion	Taliadau Llog Isafswm Darpariaeth Refeniw
Premiymau	Premiymau ar Ad-drefnu Dyledion

Disgrifiad o'r Codau a'r Penawdau a Ddefnyddiwyd yn Llyfr y Gyllideb

Incwm

Grantiau'r Llywodraeth	Grantiau'r Llywodraeth Ganolog Grantiau Llywodraeth Cymru Grantiau Ewropeaidd
Grantiau a Chyfraniadau Eraill	Grantiau Eraill Cyfraniadau Eraill Codi ar Gyrff Allanol, Gwasanaethau Eraill Cyhoeddus, Adrannol ac ati
Derbyniadau gan Gwsmeriaid	Gwerthiannau Cyffredinol Gwerthiannau Arlwyo / Bar Comisiwn Incwm Amrywiol
Ffïoedd a Thaliadau	Ffïoedd Cyffredinol Cosbau a Chostau Llys Taliadau Mynediad ac ati Incwm Meysydd Parcio Taliadau Aelodaeth Taliadau Gofal Cartref / Gofal Dydd Ffïoedd Amlosgi
Rhent a Gosod Eiddo	Rhent Hawliau Hela Llogi Cyfleusterau Llogi Storfeydd
Llog a Dderbyniwyd	Llog a Dderbyniwyd
Codi Tâl	Adfer Cymorth Canolog Adfer Cymorth Adrannol Adfer Cymorth Ysgolion
Gwariant Corfforaethol a Chanolog	Codi am Graidd Corfforaethol a Democrataidd Costau Annosbarthedig Gwasanaethau Canolog i'r Cyhoedd Cyngor i'r Aelodau

Amgylchedd a Thechnegol

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
Cost Net fesul Gwasanaeth			
	£	£	£
MYNWENTYDD AC AMLOSGFEYDD	-657,839	-652,688	-446,370
CASGLU A GWAREDU GWASTRAFF	21,324,148	22,137,846	25,904,311
GLANHAU ARALL	1,500,955	1,368,147	1,727,777
PARCIAU A MANNAU AGORED	1,423,524	1,401,504	2,218,609
CLUDIANT INTEGREDIG	5,711,813	6,067,422	2,365,110
MEYSYDD PARCIO A GORFODAETH	-244,323	-238,837	-96,271
CYNNAL PRIFFYRDD	5,273,682	5,011,477	8,355,487
CEFNOGAETH ADRANNOL	586,427	600,741	0
CYFANSWM Y GYLLIDEB	34,918,387	35,695,612	40,028,653

Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm

	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	12,151,467	12,246,710	12,908,833
COSTAU EIDDO	1,754,396	1,759,469	1,759,469
COSTAU CLUDIANT	9,502,192	9,801,612	9,801,612
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	1,127,737	1,127,607	1,127,607
TALIADAU TRYDYDD PARTI	23,890,511	24,143,861	24,143,861
GWASANAETHAU CEFNOGI	0	0	4,108,003
CYLLIDO	355,599	355,599	7,370,779
CYFANSWM GWARIANT	48,781,902	49,434,858	61,220,164
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-10,045,072	-9,936,738	-9,936,738
FFÏOEDD, TALIADAU AC INCWM ARALL	-3,718,523	-3,718,523	-3,718,523
AD-DALIADAU	-99,920	-83,985	-7,536,250
CYFANSWM INCWM	-13,863,515	-13,739,246	-21,191,511
CYFANSWM Y GYLLIDEB	34,918,387	35,695,612	40,028,653

Cynllunio a Rheoleiddio

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
Cost Net fesul Gwasanaeth			
	£	£	£
RHEOLI DATBLYGU A PHOLISI CYNLLUNIO	184,335	235,433	1,007,981
CEFNOGAETH ADRANNOL	536,884	538,225	0
CYNLLUNIO AT ARGYFWNG	121,000	121,000	0
PRIDIANNAU TIR LLEOL	-78,714	-78,260	0
BWYD / IECHYD A DIOGELWCH	512,335	511,889	693,619
GWARCHOD YR AMGYLCHEDD	628,010	680,602	936,322
TRWYDDEDU / SAFONAU MASNACHU	284,850	285,158	492,718
CYFANSWM Y GYLLIDEB	2,188,700	2,294,047	3,130,640
Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm			
	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	3,395,294	3,500,641	3,682,076
COSTAU EIDDO	29,857	29,857	29,857
COSTAU CLUDIANT	71,288	71,288	71,288
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	132,438	132,438	132,438
TALIADAU TRYDYDD PARTI	229,518	229,518	229,518
GWASANAETHAU CEFNOGI	19,000	19,000	1,542,562
CYLLIDO	0	0	20,405
CYFANSWM GWARIANT	3,877,395	3,982,742	5,708,144
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-185,902	-185,902	-185,902
FFÏOEDD, TALIADAU AC INCWM ARALL	-1,502,793	-1,502,793	-1,502,793
AD-DALIADAU	0	0	-888,809
CYFANSWM INCWM	-1,688,695	-1,688,695	-2,577,504
CYFANSWM Y GYLLIDEB	2,188,700	2,294,047	3,130,640

Gofal Cymdeithasol

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

Cost Net fesul Gwasanaeth

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
	£	£	£
POBL H�over N	21,166,137	21,799,936	24,068,130
ANABLEDD CORFFOROL AC AMHARIAD SYNHWYROL	4,814,342	4,782,720	4,500,377
GWASANAETHAU CYFFREDINOL	-2,000,912	-1,997,510	-25,917
AFIECHYD Y MEDDWL	3,012,751	2,968,563	2,774,878
ANABLEDDAU DYSGU	14,152,638	14,072,789	16,274,816
GOFAL CYMDEITHASOL PLANT	16,847,868	20,375,839	22,559,920
PRYNU GOFAL YN Y GYMUNED	0	1,610	1,610
UWCH-REOLWYR / GWASANAETHAU CEFNOGI	1,687,298	1,694,552	879,055
CYFANSWM Y GYLLIDEB	59,680,122	63,698,499	71,032,869

Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm

	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	24,911,118	25,073,497	26,392,118
COSTAU EIDDO	241,891	241,891	241,891
COSTAU CLUDIANT	659,997	647,263	647,263
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	1,160,514	1,160,514	1,160,514
TALIADAU TRYDYDD PARTI	44,856,979	48,725,711	48,725,711
TALIADAU TROSGLWYDDO	7,562,847	7,562,847	7,562,847
GWASANAETHAU CEFNOGI	6,670	6,670	13,642,287
CYLLIDO	0	0	290,917
CYFANSWM GWARIANT	79,400,016	83,418,393	98,663,548
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-10,864,040	-10,864,040	-10,864,040
FFÏOEDD, TALIADAU AC INCWM ARALL	-8,669,019	-8,669,019	-8,669,019
AD-DALIADAU	-186,835	-186,835	-8,097,620
CYFANSWM INCWM	-19,719,894	-19,719,894	-27,630,679
CYFANSWM Y GYLLIDEB	59,680,122	63,698,499	71,032,869

Addysg ac Ymyrraeth Gynnar

CYLLIDEB GRYNO	CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG		AILDREFNU
GWASANAETH DISGRIFIAD	**2020/2021**	**2021/2022**	**2021/2022**
Cost Glir fesul Gwasanaeth			
	£	**£**	**£**
CYLLIDEBAU DIRPRWYEDIG YSGOLION	89,237,807	91,252,740	91,252,740
CYFANSWM AR GYFER YSGOLION	89,237,807	91,252,740	91,252,740
YMYRRAETH A CHYFOETHOGIAD ADDYSGOL	1,866,880	1,878,926	2,437,817
ADDYSG BLYNYDDOEDD CYNNAR	653,432	653,432	738,632
CEFNOGI CYFLAWNIAD	4,218,273	4,736,212	22,105,717
CYFANSWM HEBLAW YSGOLION	6,738,585	7,268,570	25,282,166
CYFANSWM Y GYLLIDEB	**95,976,392**	**98,521,310**	**116,534,906**

Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm

	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	94,305,355	96,708,984	97,104,591
COSTAU EIDDO	5,116,487	5,105,560	5,105,560
COSTAU CLUDIANT	251,952	251,595	251,595
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	9,358,142	9,527,919	9,527,919
TALIADAU TRYDYDD PARTI	2,545,762	2,545,762	2,545,762
TALIADAU TROSGLWYDDO	33,388	423,388	423,388
GWASANAETHAU CEFNOGI	5,232,733	5,150,533	18,818,436
CYLLIDO	164,929	164,929	5,825,228
CYFANSWM GWARIANT	117,008,748	119,878,670	139,602,479
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-16,901,023	-17,226,027	-17,226,027
FFÏOEDD, TALIADAU AC INCWM ARALL	-13,061	-13,061	-13,061
AD-DALIADAU	-4,118,272	-4,118,272	-5,828,485
CYFANSWM INCWM	-21,032,356	-21,357,360	-23,067,573
CYFANSWM Y GYLLIDEB	95,976,392	98,521,310	116,534,906

Tai a'r Economi

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
Cost Net fesul Gwasanaeth			
	£	£	£
BUSNES A BUDDSODDIAD	1,150,617	1,258,396	2,567,243
STRATEGAETH A DATBLYGIAD	569,315	673,038	968,889
TREFTADAETH AC ARCHIFAU	600,316	605,886	1,005,057
ASEDAU STRATEGOL	275,888	224,095	88,470
RHEOLI A DYLUNIO CYFLEUSTERAU	775,623	819,242	760,114
GWASANAETH ARLWYO	378,536	439,986	1,095,530
GWASANAETH LLYFRGELL	1,185,977	1,206,139	2,087,952
GWASANAETH CELFYDDYD	217,887	119,048	555,022
BUDD-DAL TAI	-399,290	-399,290	358,171
TAI SECTOR PREIFAT	50,504	51,173	109,974
DEWISIADAU TAI	1,471,127	1,671,512	2,038,441
CEFNOGAETH ADRANNOL	249,919	250,645	0
CYFANSWM Y GYLLIDEB	**6,526,419**	**6,919,870**	**11,634,863**

Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm

	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	12,489,583	13,035,416	13,820,421
COSTAU EIDDO	3,597,260	3,707,992	3,707,992
COSTAU CLUDIANT	121,651	119,869	119,869
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	3,790,096	3,547,504	3,547,504
TALIADAU TRYDYDD PARTI	3,058,361	4,609,048	4,609,048
TALIADAU TROSGLWYDDO	30,154,917	31,145,026	31,145,026
GWASANAETHAU CEFNOGI	369,168	554,825	6,475,177
CYLLIDO	3,200	3,200	2,958,748
CYFANSWM GWARIANT	53,584,236	56,722,880	66,383,785
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-38,326,806	-40,984,884	-40,984,884
FFÏOEDD, TALIADAU AC INCWM ARALL	-5,457,282	-5,789,663	-5,789,663
AD-DALIADAU	-3,273,729	-3,028,463	-7,974,375
CYFANSWM INCWM	-47,057,817	-49,803,010	-54,748,922
CYFANSWM Y GYLLIDEB	**6,526,419**	**6,919,870**	**11,634,863**

CYLLIDEB GRYNO	ADDASWYD	CYLLIDEB
DISGRIFIAD	2020/21	2021/22

CRYNODEB O'R CYFRIF REFENIW TAI

	£	£
INCWM		
RHENTI ANHEDDAU	51,005,000	52,175,000
RHENTI ADEILADAU ERAILL	1,020,000	1,033,000
TALIADAU AM WASANAETHAU A CHYFLEUSTERAU	325,000	367,000
INCWM O'R TARIFF CYFLENWI TRYDAN FFOTOFOLTÄIG SOLAR	1,634,000	1,634,000
GRANT TAI FFORDDIADWY	167,000	167,000
LLOG	25,000	25,000
CYFANSWM INCWM	54,176,000	55,401,000
GWARIANT		
COSTAU GORUCHWYLIO A RHEOLI	6,010,000	6,949,000
TREULIAU ARBENNIG (CYNNAL TIROEDD AC ATI)	607,000	669,000
TAI GWARCHOD - COSTAU LANDLORD	543,000	684,000
TRWSIO A CHYNNAL	19,810,000	21,524,000
TALIADAU CYFALAF	21,306,000	22,398,000
DARPARIAETH AR GYFER DYLEDION DRWG AC AMHEUS	1,076,000	1,044,000
CYFRANIAD AT Y RHAGLEN GYFALAF (CERA)	4,829,000	2,136,000
CYFANSWM GWARIANT	54,181,000	55,404,000
GWARGED / -DIFFYG NET AM Y FLWYDDYN	5,000	3,000
BALANS A DDYGWYD YMLAEN	5,030,431	5,025,431
BALANS I'W DDWYN YMLAEN	5,025,431	5,022,431

Cyllid a TGCh

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

Cost Net fesul Gwasanaeth

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
	£	£	£
CYLLID	3,630,356	3,668,131	0
TGCh	3,557,960	3,560,638	0
CYFANSWM Y GYLLIDEB	7,188,316	7,228,769	0

Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm

	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	7,127,541	7,167,994	7,589,100
COSTAU EIDDO	17,801	17,801	17,801
COSTAU CLUDIANT	14,661	14,661	14,661
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	2,253,509	2,253,509	2,253,509
GWASANAETHAU CEFNOGI	54,532	54,532	4,381,366
CYLLIDO	0	0	155,203
CYFANSWM GWARIANT	9,468,044	9,508,497	14,411,640
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-586,234	-586,234	-586,234
FFÏOEDD, TALIADAU AC INCWM ARALL	-826,723	-826,723	-826,723
AD-DALIADAU	-866,771	-866,771	-12,998,683
CYFANSWM INCWM	-2,279,728	-2,279,728	-14,411,640
CYFANSWM Y GYLLIDEB	7,188,316	7,228,769	0

Llywodraethu a Chwsmeriaid

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
Cost Net fesul Gwasanaeth			
	£	£	£
GWASANAETHAU CYFREITHIOL	879,904	881,312	0
DEMOCRATAIDD A GWASANAETH COFRESTRU	570,894	575,558	0
CWSMER A CYMREIG	1,418,151	1,432,030	0
PENNAETH DIGIDOL	522,137	527,631	0
CYFANSWM Y GYLLIDEB	3,391,086	3,416,531	0
Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm			
	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	3,672,577	3,698,022	3,896,547
COSTAU CLUDIANT	5,480	5,480	5,480
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	543,331	543,331	543,331
GWASANAETHAU CEFNOGI	0	0	2,150,187
CYFANSWM GWARIANT	4,221,388	4,246,833	6,595,545
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-211,021	-211,021	-211,021
FFÏOEDD, TALIADAU AC INCWM ARALL	-394,652	-394,652	-394,652
AD-DALIADAU	-224,629	-224,629	-5,989,872
CYFANSWM INCWM	-830,302	-830,302	-6,595,545
CYFANSWM Y GYLLIDEB	3,391,086	3,416,531	0

Trwsio a Chynnal

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
Cost Net fesul Gwasanaeth			
	£	£	£
TRWSIO A CHYNNAL	2,721,783	2,721,783	0
CYFANSWM Y GYLLIDEB	2,721,783	2,721,783	0
Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm			
	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU EIDDO	2,837,879	2,837,879	2,837,879
GWASANAETHAU CEFNOGI	69,347	69,347	99,944
CYFANSWM GWARIANT	2,907,226	2,907,226	2,937,823
INCWM			
AD-DALIADAU	-185,443	-185,443	-2,937,823
CYFANSWM INCWM	-185,443	-185,443	-2,937,823
CYFANSWM Y GYLLIDEB	2,721,783	2,721,783	0

Prif Weithredwr

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
Cost Net fesul Gwasanaeth			
	£	£	£
PRIF WEITHREDWR & CHEFNOGAETH	277,912	277,912	0
PERFFORMIAD, GWELLIANT PHARTNERIAETHAU	981,297	955,008	0
ADNODDAU DYNOL	1,342,026	1,352,110	0
DATBLYGU'R GWEITHLU A HYFFORDDIANT	506,719	510,277	0
CYFANSWM Y GYLLIDEB	3,107,954	3,095,307	0
Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm			
	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	3,519,940	3,507,293	3,688,820
COSTAU EIDDO	14,377	14,377	14,377
COSTAU CLUDIANT	18,087	18,087	18,087
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	227,560	227,560	227,560
TALIADAU TRYDYDD PARTI	148,150	148,150	148,150
GWASANAETHAU CEFNOGI	0	0	1,271,781
CYFANSWM GWARIANT	3,928,114	3,915,467	5,368,775
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-705,304	-705,304	-705,304
AD-DALIADAU	-114,856	-114,856	-4,663,471
CYFANSWM INCWM	-820,160	-820,160	-5,368,775
CYFANSWM Y GYLLIDEB	3,107,954	3,095,307	0

Corfforaethol a Chanolog

CYLLIDEB GRYNO **CYLLIDEB ARIAN CYFYNGEDIG AIL-LUNWYD**

DISGRIFIAD GWASANAETH	2010/2021	2021/2022	2021/2022
Cost Net fesul Gwasanaeth			
	£	£	£
CRAIDD CORFFORAETHOL A DEMOCRATAIDD	1,785,116	1,820,899	3,766,582
COSTAU ANNOSBARTHEDIG	3,218,734	3,127,689	3,175,029
GWASANAETHAU CANOLOG I'R CYHOEDD	11,806,438	12,878,825	14,094,264
ARDOLL TÂN	7,112,560	7,214,775	7,214,775
CYLLIDO CYFALAF	8,406,368	8,222,285	-9,067,683
GWASANAETH HAMDDEN	728,434	728,434	1,798,396
INCWM A GWARIANT GWEITHREDU ARALL	1,656,999	1,906,999	374,501
SYMUDIAD YN Y GRONFA BENSIWN	0	0	-4,226,161
CYFANSWM Y GYLLIDEB	**34,714,649**	**35,899,906**	**17,129,703**

Dadansoddiad yn ôl Gwariant ac Incwm

	£	£	£
GWARIANT			
COSTAU CYFLOGEION	183,020	183,020	191,549
COSTAU EIDDO	111,630	165,503	165,503
COSTAU CLUDIANT	5,112	5,112	5,112
CYFLENWADAU A GWASANAETHAU	4,626,417	4,840,225	696,670
TALIADAU TRYDYDD PARTI	15,463,668	15,525,883	15,525,883
TALIADAU TROSGLWYDDO	11,525,735	12,598,122	12,598,122
GWASANAETHAU CEFNOGI	0	0	3,282,670
CYLLIDO	8,915,585	8,644,819	9,837,235
CYFANSWM GWARIANT	**40,831,167**	**41,962,684**	**42,302,744**
INCWM			
GRANTIAU A CHYFRANIADAU ERAILL	-5,446,190	-5,446,190	-5,446,190
FFÏOEDD, TALIADAU AC INCWM ARALL	-350,926	-297,186	-297,186
AD-DALIADAU	-319,402	-319,402	-19,429,665
CYFANSWM INCWM	**-6,116,518**	**-6,062,778**	**-25,173,041**
CYFANSWM Y GYLLIDEB	**34,714,649**	**35,899,906**	**17,129,703**

Rheoli Risgiau Allweddol

Rhagdybiaeth ar gyfer y Gyllideb	**Risg**	**Rheolaeth**
Chwyddiant a chyfraddau llog	a) Nid oes chwyddiant wedi'i ddarparu ar gyfer staff nad ydynt yn addysgu sy'n ennill mwy na £24,000. b) Nid oes chwyddiant wedi'i ddarparu ar gyfer cyflenwadau a gwasanaethau. c) Bydd symudiadau cyfraddau llog yn y dyfodol yn effeithio ar lefel yr incwm buddsoddi.	Trwy drefniadau monitro a rheoli cyllideb y Cyngor.
Cyllid / Rhagolygon Ariannol	Mae gadael yr Undeb Ewropeaidd yn parhau'n faes o ansicrwydd ar draws yr economi. Ni wnaed darpariaeth ychwanegol o fewn y gyllideb ar gyfer cynnydd mewn cost yn codi o risgiau cyfraddau cyfnewid neu chwyddiant. Mae'r Cyngor yn gwario ymhell o dan ei Asesiad o Wariant Safonol ar hyn o bryd.	Trwy drefniadau monitro a rheoli cyllideb y Cyngor.
Pwysau ar y Gwasanaeth: Nid oes darpariaeth ddigonol wedi'i gwneud i ymdrin â'r newidiadau yn y galw am wasanaethau ac i fynd i'r afael â Chynlluniau Gweithredu Rheoleiddio. Mae'r Cyngor yn gweld galw ychwanegol am wasanaethau Gofal Cymdeithasol ac felly wedi cynyddu'r ddarpariaeth ar gyfer blwyddyn ariannol 2021/22. Nid oes darpariaeth wedi'i gwneud ar gyfer colli incwm yn sgil effaith barhaus pandemig Covid-19.	Efallai y bydd galw am y gwasanaethau hyn yn parhau i fod yn fwy na lefel y cyllid sydd ar gael. Dim cyllid ar gael gan Lywodraeth Cymru.	Ail-flaenoriaethu a gweithredu mesurau rheoli galw. Trwy drefniadau monitro a rheoli cyllideb y Cyngor.

Rheoli Risgiau Allweddol

Costau Ariannu Cyfalaf	Mae lefel y benthyca yn seiliedig ar lefel ac amseru ffynonellau eraill o gyllid, ee derbyniadau cyfalaf a grantiau. Gall y rhaid newid.	Trwy ystyriaeth y gweithgor aelodau/ swyddogion ac argymhelliad i'r Bwrdd.